

Klotspelet från Hornborga by

En gång i tiden gick drängar runt i trakten kring Hornborga by och beväpnade sig i hemlighet. När drängarna plöjde den steniga marken dök det upp gott om lämpliga stenar att kasta på sina fiender. När husbonden såg bort smög de ner sten på sten i innerfickan. När kvällen var kommen samlades ortens drängar och innan solen gått ner skulle de ha störtat kungen.

Dagen efter statskuppen började allt om igen och de plöjande drängarna fyllde återigen fickorna med småsten och den knappa 90 cm långa kungen i björkved var redo att störtas igen.

Vad det rör sig om är så klart ingen verklig statskupp utan det lokala klotspelet som var populärt kring Hornborga från medeltiden och framåt, och som fanns i andra varianter genom hela Västergötland. I en tid innan TV-spel och sociala medier var spel och lekar av den här slaget en viktig social faktor hos den svenska allmogen och i Hornborga by var just den här statskuppen i miniatyr extra populär.

Spelet kan ses som en variant på kubb och bowling och går ut på att få omkull kungen och de andra käglorna med sina ihopsamlade stenar. Sammanlagt nio käglor, vilka i Hornborga kallades "klot", ställdes i en fyrkant. I mitten stod "kungen", jämte kungen stod "treorna" och i hörnen var "ettorna" placerade. Drängarna delade upp sig i två lag och försökte få omkull käglorna från en punkt omkring 20m bort. Men till skillnad från bowling och kubb var inte målet att få omkull varenda kägla utan att under två omgångar nå en totalpoäng på 24. Olika käglor var värda olika poäng, men det var också viktigt hur stenen landade.

En gång i tiden fanns det gott om lokala spel och lekar men idag lever endast ett fåtal kvar. För den som vill ge de gamla lekarna en renässans så kan ett vanligt kubbspel enkelt användas och i västgötländens marker finns det fortfarande tillräckligt med sten för att störta en kung.

Läs mer:

Svedenborg, Jesper, "Klotspelet i Hornborga by, Hornborga socken, Västergötland" i Fataburen 1906, s-35–37, Stockholm 1906
<http://runeberg.org/fataburen/1906/0035.html>

Västergötlands
museum

Utrustning

- ❖ 1 *Sten* per spelare. (Spelaren använder samma sten spelet igenom.)
- ❖ 1 *Mål*, i form av en planka, ett rep eller motsvarande.
- ❖ 1 *Kung*, träkägla som är 90 centimeter hög.
- ❖ 4 *Treor*, träkäglor som är 60 centimeter höga.
- ❖ 4 *Ettor*, träkäglor som är 30 centimeter höga.

Tips: Ett vanligt kubbspel fungera som ersättning för dessa pjäser!

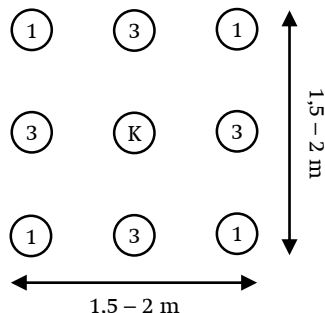
Förberedelser

2 – 10 spelare kan delta, men rekommenderat antal är 6 – 8 spelare.

Spelarna delas upp i 2 lag enligt följande: Samtliga spelare ska först utse två Stampare som fungerar som lagledare. Stamparna singlar sedan slant om vem som ska få börja att välja ut sitt lags lagkapten. Efter att de två lagkaptenerna valts, fortsätter stamparna att omväxlande välja spelare till sitt lag. Den som väljs sist sätter mål, vilket innebär att bestämma var lagen ska stå då man spelar.

Samtliga spelare från varje lag ska stå bakom målet och kasta sin sten. Målets avstånd från leken (klotspelet) ska vara mellan 18 och 27 meter (10 – 15 famnar).

Kloten (käglor) placeras ut på följande sätt: De fyra ettorna placeras ut i varsitt hörn så att de bildar en liksidig fyrkant. Varje sida av fyrkanten ska vara ca 1,5 – 2 meter lång. Mellan varje etta sätts en trea. Kungen ska vara placerad i mitten.

Regler och poängsystem

Det lag som nått 24 poäng vinner. Har ett lag fått över 24 poäng under framslaget (första omgången) har laget femtat och får inte spela bakslag (andra omgången).

Regelalternativ: Om lagen har svårt att samla 24 poäng under spelets två rundor kan målet flyttas närmare leken eller poängen sparas mellan omgångar.

Framslag

Först ska de bägge stamparna slå (kasta sina stenar) och sedan i den turordningen som spelarna blev valda under förberedelserna. Efter att samtliga spelare har kastat har de bägge lagen spelat framslag.

Poäng under framslag: Lyckas man slå ned kungen ensam räknas detta som 9 poäng. Skulle kungen hamna utanför leken (utanför fyrkanten) räknas detta som 12 poäng. Skulle kungen slå ned någon/några av de övriga kloten blir poängen baserad på antalet fälda klot. **Exempel:** Om kungen skulle fälla en trea blir poängen 2 eller om en trea skulle fälla en etta räknas detta också som 2 poäng. Lyckas man slå ned en trea ensamt räknas detta som 3 poäng, slår man ned en etta ensamt räknas detta som 1 poäng.

Skulle poängen vara som så att något av lagen hamnat på 22 eller 23 poäng är stamparen från motståndarlaget skyldig att utropa "Det fattas ett!" (om poängen är 23) eller "Det fattas två" (om poängen är 22) – "det skall ni i lek på!". Om den/de som ska kasta härnäst slår ner 1 eller 2 klot, beroende på hur många poäng som fattas till 24, vinner laget. Om poängen överskrider 24 poäng har laget femtat och får inte delta i bakslaget.

Skulle någon spelare inte lyckas fälla något klot under framslaget får denne inte delta i bakslaget.

Bakslag

Vid bakslag slår man i samma ordning som i framslag. Målet är fortfarande att nå 24 poäng.

Under bakslag gäller att spelarens sten inte rullat längre bort från leken än att spelaren fått *spännt till kungs* eller *spännt till lek*. Spännt till kungs innebär att man från den plats där stenen ligger kan utsträckt utefter marken med handen nå fram till kungen. Lyckas detta får man ställa sig var man vill när det är dags att slå bakslag. När man inte fram till kungen men till en annan kägla har man spännt till lek och man får då möjlighet att flytta sig till höger eller vänster men med samma avstånd till leken. Har man varken lyckats spänna till kungs eller spänna till lek får man jämfota kasta från där stenen landat under framslag.

Poäng under bakslag: Om kungen faller ensam blir poängen 3 men om kungen skulle hamna utanför klotspelets gränsområde (utanför fyrkanten) räknas detta som 6 poäng. Skulle kungen fälla något utan de övriga kloten räknas antalet som i framslag. Varje trea och etta räknas under bakslag som 1 poäng.